

az utat tettük meg, amelyre a görög bölcsekedő mythologiai szavaival reámutat. Nem jelentkezik-e tényleg állatban, növényben egyaránt a rejtelmes életerő, melyre minden kifejezés, legyen az akár idegtevékenység, akár szellem, avagy *vord*, csak körülírás? Nem ugyanazon erő-e az, mely a búzavirág porzóbibireseiben megérzi az érintést, mely a vadat gyors menekülésnek eresztí, ha ellenséget lát, de mely bennünk is mozgatja azt az egész káprázatosan bonyolódott lelkivilágot? Bizony, ezt a tanulságot nem mi találtuk meg. Anaxagorasnak igaza van. A világszellem egy-egy töredéke megvan minden élő lényben s minden csak annyira kel életre, amennyi megvan benne a rejtelmes erőből. S ha ilyen felfogással nézünk végig a bennünket ölelő természetben, csakhamar megszáll a tudat és meggyőződés, hogy mi magunk is, a mi életünk nem valami mulandó, keletkező és elenyésző, nem is egység, hanem csak egy részlet, egy tünemény ama nagy erő megnyilatkozásából, melynek örökös körforgása az, ami bámuló szemünknek a végtelen, gyönyörű és örökkéálló világ-egyetem. S ez az a pont, ahol a természet törvényeiben való gyönyörködés átmege a vallás áhitatába.

Francé Rezső.

Hiedelmek a bogarak felől.

A rovarvilágnak a természet háztartásában elfoglalt nagy befolyása sokat foglalkoztatta a régi kor népét és a látszat után indulva, nemcsak hogy természetfölötti csodát, esetleg istencsapást látott azok működésében, de sőt azok kiváló példányait még értelemmel is felruházta s nekik isteni küldetést tulajdonított. Egyiket-másikat közöttük bizonyos emberi tulajdonságok jelképezésére használta és mint valami szentet, még hódolatában is részesítette; legnagyobb megtiszteltetésben részesültek a szarvasbogarak, melyeket az egyiptomiak vitézeik pecsétjére metszettek, annak jel-

képezésére, hogy a honfinak hazájáért önfeláldozónak és bátornak kell lennie. Ugyanók drágaköveikbe bogarakat, nevezetesen a szentnek tisztelt galacsinhajtó bogarat vésvé, azokat amulettek gyanánt viselték (Carabeus); e bogarakat a világ jelképeként tisztelték és hieroglipháikban is sokszorosan megörökítették. Nagy megfigyelést mutat a régiak ezen rovartisztelete. A hitvesi hűség a legnagyobb állatoknál sem szentebb, mint ezek néhány fajánál. Rendkívül szeretik egymást! Ha a nőt valami körülmény eltávolítja, a hím nagyon boldogtalanná lesz. Ide-oda futkos, helyét sehol nem találja. Midőn pedig valami leskelődő vetélytárs a himet űzi el, a nő megszűnik dolgozni, őrzi tűzhelyét s ha az ura nem tér vissza, ott helyben kiadja hűséges páráját. Ép ily nagy hűséget tanúsít a „coprophag“; elrablott párja iránti bánatát — kiülve valamely domb tetejére — panaszhangokba önti, akár csak a búsuló csalógnya a sötét berkek ölen. A lélekvándorlás tanából kifolyólag az indusok kímélettel viseltettek minden bogár iránt, mert szerintük „senki sem tudhatja, vajjon a bántalmazott bogárban nem-e valamelyik őst kinozza“.

A görögök mithoszában is nyomát találjuk a bogarak tiszteletének. Midőn ugyanis Zeus eltökéli, hogy az emberek első nemzedékét megsemmisíti, a görögök Noéja, Deukalion, apja Prometheus tanácsára bárkaházat épít s ekként a vízözöntől megmenekül; hosszadalmas regekor szövi keresztül az emberiség újjászületésének történetét, bogarainkat azonban nem érdekli, hogy a furfangos Deukalion és neje Pyrrha miképen dobálják hátuk mögé a köveket s hogy a „föld eme csontjai“ hogyan válnak férfiakká és némberekké. A bogarak világát jobban érdekli Deukalion kortársának története, ki kintrekedve a bárkaházból, a vízbe-fúlás veszedelmétől egyedül csak a nimfák jóvoltából menekült, kik őt bogárrá változtatván, a Parnasszusra ragadták. Ime! úgy gondoskodik az ókori mithosz a bogarakról, habár ezzel mintegy sejteni is engedi, hogy az emberiség fentemlitett ősapja nem lehetett valami nagy entomologus, mivelhogy a bogarakat ama bizonyos Kerambossal együtt kintfelejtette a nagy esőben.

Még nagyobb megtiszteltetésben részesül a bogár a polinéziaiaknál, kik egyenesen a világ teremtésével hozzák összeköttetésbe őket. Kezdetben — mondja hitregékük —

Az „öreg úr“ sehol sincs. No ezt szépen eltoltam!

Megnézem a lövés helyét, de a földön nem találok a golyó lecsapódását. Az ágakon, a zöld fűvön vérnyomot keresek; sehol semmi jel. A kis málna- és epilóbium-sűrűséget is vagy nyolczzszor körüljárom; sehol egy vércsepp!

Az a szégyen, ami ért! Szeretnék a föld alá bujni. Kétségbeesetten hagyom el kudarczom színhelyét s a történet készítőjét szidva, a poklok legmélyeségebb fenekére kívánom az ily haszontalan történetek gyárait is.

*

A faluban megszólal a sánta bakter bús túlkölése, éjfél utáni két órát jelez.

Czélaltanul járok-kelek; a fejem zúg, fülemben zavaros hangok bizseregnek, előttem fel-feltűnedezik a vén bak nemes feje s ismételten csak azt a csettenést hallom. Nem tudok nyugodni, mert valami benső hang egyre kínoz, éget. Csak azon veszem magam észre, hogy ismét kikanyarodom a dülő utjára. Nem akarok, vagy talán nem is tudnék gondolkodni, mert a levertség ólomsúlyával rám nehezedik.

Az ég keleti felén feltűnnek az első fénycsóvák. Most pirkad. Terv nélkül csak ballagok, valami benső nyugtalanság hajt, kerget s mire kivirradt, kudarczom színhelyén találok magam. Mialatt a golyó lecsapódásának helyét keresem, megzörren a kis málnás. Oldalt kapom a fejem.

Káprázat, vízió, vagy való az, mit látok?

A tegnapi őzbak sántítva s vonatott lépésekkel a hegyoldalon lefelé tart, menekülni akar. Pillanat alatt lekopom fegyveremet. Az „öreg úr“ kilép egy kis tisztásra. Egy éles dörrenés rázza meg a néma vágás csöndjét.

Mikor a nap teljes pompájában előbúvik, akkor már ölemben tartom a remek őzbak páratlan fejlődését, megsimogatom karesú, tömör nyakát s el-elnézem üvegesedő sötét szemeit. A vállap sebéből kigőzölög a friss vér, hátsó lapján a tegnapi lövés sebhelye. Felső czombjába furakodott a golyó s a gerincz alatt repült ki testéből. A sűrű málnásban tűnt el tegnap oly hirtelenül s úgy látszik, ott is töltötte az éjszakát.

Valami megnevezhetetlen, mélabús érzés nyilalik szívembe, úgy szeretném megsíratni ezt a szomorú tragédiát.

Szegény „öreg úr“ ...

K. Jurán Vidor.

korántsem volt oly magasan a menyboltozat, mint amilyen magasan manap van; ebben az időben a gigászoknak sokat segítettek a munkában a bogarak, különösen a „szitakötők“, melyek feloldozták azokat a köteleket, amelyek az eget a földhöz erősítették.

Népiünk szintén sok hiedelmet és babonát fűz a bogarakhoz. Legesodáltabb szerepet játszik náluk a Szent-János bogár, mely nevét állítólag akkor nyerte, midőn patronusát a bajból-kisegítette; kiváló becsülete van népiünk előtt, de szeretettel foglalkozik vele még a költő is, amidőn elmondja, hogy: a kikelet édes leánya árván marad. Bújában díszét elveszti, lehányja, elrejtőzik a rengetegbe. „Kietlen barlang homályán lappang...“ mignem maga is beteg lesz, — „S érezve végét — Bejárja éjjel — A bérczvidékét — És még búcsúzik, — Bágyadt szemének — Könycseppje le hull — S a könny megéled, — Belőle kékes — Smaragd-fény árad, — Eletet adván a fénybogárnak. — Te földi csillag, — Te nyáréj szeme! — Fénylő rövid élted — Könycseppből leve“.

Kriesch János adata szerint „Dél-Amerika fölötté gazdag tropusi részében számos oly bogarat találunk, melyek éjjel világítanak; a nép „tüzes legyeknek“ nevezi őket. Ezek a „pattanó“ bogarak családjába tartoznak (egyesteket nálunk némely vidéken susztereknek neveznek), a mi Szent-János bogarunktól tehát távol esnek. Ezek a 4—6 cm. hosszú bogarak erős világító erejükkel fogva az embernek egyenes hasznára vannak. Egyetlen bogár világítása elég már arra, hogy megláthassuk, hány az óra. Ha egy pohárba hat bogarat teszünk, a világítás akkora, hogy mellette jól olvashatunk. E bogarak világító erejét sokféleképen használják fel. Humboldt szerint üres lopótökbe helyezve, természetes lámpásokként szolgálnak. Michelet a következőket mondja: „Ez országokban — Brazília, Mexiko stb. — sokat utaznak éjjel, hogy a nappali hőséget kikerüljék. De senki sem mérészelne az erdők sötétségébe lépni, ha ily erősen világító bogarak nem volnának, melyek a vándorló útját megvilágítják. Már messziről láthatni őket fel és alá röpködni, de közel a bokrokon is ülnek úgy, hogy utánuk nyúlhatunk. Meg is fogják őket és a lábélire erősítik, hogy így útjukat megvilágítsák és a kigyókat elijesztsék. Amint virradni kezd, hálásan visszahelyezik a bogarakat ismét a bokrokra“. Van egy szép indián közmondás is: „Vidd magaddal a tüzes legyet, de tedd őt ismét vissza a bokorra“.

Sok hitetlen dolgot regéltek a régiek a bogarakról. A darázsról például azt, hogy lennének közöttük olyanok, melyek „a megholt vipera kigyókra rászállanak és fulánkjukat annak mérgeivel megkenik s hogy tőlük tanulták az emberek is az ő nyilaikat megmérgezési, hogy halálosan sérthessenek vélek.“ Plinius idejében a várak ostrománál sokszor megtörtént, hogy a várbeliek darázsokat bocsátottak az ellenségre, hogy megfélemlítsék őket. Miskolczy Gáspár Theodoretus nyomán írja, hogy: „Midőn Misiba városát Sapor perzsa király megszállotta volna, a Misibai Jakab püspök könyörgésére Isten egy toronyból oly felette sok lódarázsokat és mérges szunyogokat hozott ki az ellenségre, melyek miatt a király elefántjai és minden barmai annyira megbusultanak, hogy az egész sereg gyalázatosan megfutamodni kényszerítettet.“ Rózsa Sándor életét is egyszer a darázsok mentették meg Temesvár mellett a kis erdőnél. A vasas-német lovasság már egészen a sarkában volt, ámde „a nagy paraszt“-ot nem hagyta cserben a furfang és betyár találmány; meglátva egy fán függő darászfészket, közéjük lőtt; mikor az ellenség éppen odaért, a felbőszült állatok olyan dühvel rontottak emberre, lóra, hogy az egész üldöző csapat kénytelen volt csúfosan megfutni s Rózsa Sándorékat a körük közül kiszalajtani.

A darázsok felől azt is regélték régente, hogy a megdöglött lovak testéből ébrednek életre (ló-darázs) s hogy „... ezen bogarak rettentő vakmerősége attól van, mivel-hogy sebes-haragú és vakmerő állat a ló is, kinék holttestében megteremnek...“

A bogarak ily természetellenes származása felől szóló regék után éppen nekünk nem kell messze mennünk, mert hiszen az Alföldön és az Alduna mentén még ma is él a kolumbácsi légyről szóló rege; a vidék babonás népe azt hiszi, hogy a legyeket az asárkány fujja, melyet Szent-György lovag megölt és a Szvinitza felett levő barlangba dobott. Az oláh szájhagyományban Szent-György helyét Jorgován (Herkules) foglalja el. A monda szerint a dévai várhegy táján régente az emberek folytonos rettegésben éltek, mivel egy sárkány megszállva tartotta azt. A dévai hegy átellenében emelkedő aranyi sziklavár ura, Jorgován, a vidék nyomorát látva feltette magában, hogy megöli a sárkányt. Egy erős aczél-kardot kerített, olyat, melylyel még a sziklát is ketté hasíthatta volna s felpattant táltos lovára, amely őt az aranyi hegyről a dévaira röpítette. Am a sárkány a nagy légzügestől felriadva, idejekorán menekül előle s hegyről-hegyre ugrándozva, végre a Retyezát fellegekbe nyuló kúpján biztonságban érzi magát. Jorgován azonban nyomában van mindenütt s a hátszegi hegytetőről táltosával átpattanva, nagy erővel nekisújt, azonban elhibázza (elhibázott kardcsapásának nyoma még ma is látszik a Retyezáton, melynek orma azóta vált tompává.). A sárkány ekkor a Kuszturakon át a Herkules-fürdői Cserna-forrás fölött levő Jorgován és Sorbele havason át a Cserna völgyébe, majd pedig a Kazán-szoroson a Greben-, Tachtalia-és Izláson át Golubác barlangjához menekül, hol azután Jorgován kardcsapásai alatt kiadja páráját. Szétbomló teteméből a kolumbácsi legyek keletkeztek, melyek ezta vidéket máig is pusztítják. A Cserna völgyébe patakzó véréből viperák támadtak. A barlang nyílását már kétszer befalazták, ám az minden tavasszal megnyílik és a sárkány fejéből támadt kolumbácsi legyek nagy rajokban tödülnek elő, melyek azután a vidék marhaállományát megszállva, a sárkány megöletéseért még ma is bosszút állanak.

Miskolczy Gáspár szerint: „Vagyon olynemű légy is, melyet Bögölynek avagy Baromkergető fene bogárnak is hívnak, ez igen nagy és hosszú fullánkú, keservesen csipő bogár; nagy dongó szavával zomborálva jár-kél s az ökröket, lovakat nyughatatlankodtatja.“

(Vége következik.)

Krenedits Ferencz.

Helyreigazítás.

„A Természet“ folyó évi 20-ik számában „Fent és alant“ czimmel egy értekezés jelent meg Vihar Gy. úr tollából, mely néhány, direkt képtelenségzamba menő furcsa és helytelen adatot tartalmaz. A t. olvasóközönség érdekében szükségesnek tartom ezekre a következőkben rámutatni. A 9. oldal külső hasábjának hetedik bekezdése szószerint ez:

Az Acetylen $C_2 H_4$, képes előlni a philloxerát; még inkább az Acetylen $C_2 H_2$; stb.

A kétszer ismétlődő acetylen gondolom toll- vagy szedési hiba; az első kétségtől *Aethylen* akar lenni, mivel annak képlete $C_2 H_4$. Hanem hogy az acetylen képlete mióta lett $C_2 H_2$ (?), az talány előttem, mivel én úgy tudom, hogy az csak $C_2 H_2$, lévén az aliphaticus szénhydrogen V. második telítetlen sorának első tagja; mely sor általános képlete $C_n H_{2n-2}$.

Most pedig még visszatérek arra, amit Vihar úr e két gáz előállítás- és használatára vonatkozólag mond. Felhozza Vasseliere francia tanár kalciumkarbid kísérleteit.

Ezt értem: az az úr a kalciumkarbidot ($Ca C_2$) egyszerűen szétoztotta a földben, azután a földet megöntözte, mire a kalciumkarbid vízzel jöven érintkezésbe — természetesen — acetylént fejlesztett a következő egyenlet alapján: $Ca C_2 + 2 H_2 O = C_2 H_2 + Ca (OH)_2$. A földben a közönségesen úgynevezett oltott mészh (Ca [OH]₂) maradt vissza. Ez az előállítási mód tehát érthető és praktikus kivihető.

Hanem, hogy Vihar úr hogyan szándékszik a földben